

REFLEKTIV YONDASHUV ORQALI BO‘LAJAK CHET TILI O‘QITUVCHILARIDA LEKSIK KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

Feruza Maxmudova

Namangan Davlat Chet tillari Instituti

1-kurs tayanch doktoranti

Annotatsiya: Maqolada bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarida leksik kompetensiyani shakllantirishda reflektiv yondashuvning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Tadqiqot jarayonida reflektiv kundaliklar, peer- assessment va self-assessment metodlari qo‘llanildi. Natijalar talabalarning lug‘at boyligini kengaytirish, so‘zlarni kontekstda qo‘llash va mustaqil o‘rganish malakasini oshirishga yordam berganini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: leksik kompetensiya, reflektiv yondashuv, self-assessment, peer-assessment, mustaqil o‘rganish.

Аннотация: В статье раскрываются теоретические и практические основы формирования лексической компетенции у будущих учителей английского языка с использованием рефлексивного подхода. В процессе исследования применялись рефлексивные дневники, методы peer-assessment и self-assessment. Результаты показали, что рефлексия способствует расширению словарного запаса, использованию слов в контексте и развитию навыков самостоятельного обучения.

Ключевые слова: лексическая компетенция, рефлексивный подход, самооценка, взаимооценка, самостоятельное обучение.

Abstract: The article highlights the theoretical and practical foundations of developing lexical competence in future English teachers through a reflective approach. Reflective journals, peer- assessment, and self-assessment methods were applied in the study. The results revealed that reflection contributed to vocabulary expansion, contextual usage of words, and enhancement of autonomous learning skills.

Keywords: lexical competence, reflective approach, self-assessment, peer-assessment, autonomous learning.

Kirish

Zamonaviy ta’lim jarayonida bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi jarayonida leksik kompetensiyani shakllantirish muhim o‘rin tutadi. Til bilimlari va lug‘at boyligi nafaqat til o‘rganuvchilarning muloqot jarayonida samarali qatnashishini ta’minlaydi, balki ularning kasbiy kompetensiyalarining shakllanishiga ham asos bo‘ladi. Reflektiv yondashuv, ya’ni o‘z faoliyatini tahlil qilish, mustaqil

baholash va o'z ustida ishlash orqali o'rganish jarayoni, talabalarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ta'minlaydi. Shu sababli reflektiv metodlarni qo'llash bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir.

Asosiy qism

Reflektiv yondashuvning mazmuni talabaning o'z o'quv faoliyati ustidan nazorat o'rnatishi, kuchli va zaif tomonlarini aniqlashi hamda shu orqali kelgusidagi rivojlanish yo'nalishlarini belgilashdan iboratdir. Ushbu metod o'quvchi yoki talabaning o'z bilimini faqat yodlash emas, balki tahlil qilish, baholash va mustaqil ravishda chuqurroq o'zlashtirish jarayonini tashkil etadi. Chet tillarini o'qitishda reflektiv yondashuvning o'rni beqiyosdir. Chunki lug'at boyligini kengaytirish faqat yangi so'zlarni yodlash bilangina cheklanib qolmay, balki ularni real muloqot sharoitida qo'llashni ham talab etadi. Refleksiya asosida talaba o'z nutqiy faoliyatini kuzatadi, qaysi so'zlarni samarali ishlatayotganini, qaysi sohalarida xatolarga yo'l qo'yayotganini aniqlaydi. Bu jarayon metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantiradi, ya'ni talaba o'z o'rganish jarayonini anglash va boshqarishga o'rganadi. Reflektiv kundaliklar talabalarga muntazam ravishda o'z bilimini tahlil qilish, yangi o'rganilgan so'zlar va birikmalarni qayd etish, ularni amaliy vaziyatlarda ishlatish imkoniyatlarini yozib borish imkonini beradi. Bu usul o'quvchining individual rivojlanish xaritasini yaratishga xizmat qiladi. Talaba kundalik yozar ekan, o'zining so'z boyligi qanchalik oshayotganini ko'radi, shu orqali o'z-o'zidan rag'batlanadi. Peer-assessment jarayonida talabalar o'zaro hamkorlikda ishlaydi: ular bir- birining yozma yoki og'zaki nutqini baholaydi, xatolarni aniqlaydi va to'g'rilash yo'llarini taklif qiladi. Bu metod talabalarda tanqidiy fikrlash, o'zaro muloqot madaniyati va ijtimoiy faollikni rivojlantiradi. Eng muhimi, talabalarning lug'aviy bilimlari kengayib, yangi so'zlarni qo'llash tezligi oshadi. Self-assessment esa talabaning o'z-o'zini baholash qobiliyatini shakllantiradi. Bu usul orqali talaba o'z bilimini sinchkovlik bilan tekshiradi, mustaqil ravishda xulosa chiqaradi va kelgusida qanday strategiyalarni qo'llash zarurligini anglaydi. O'zini baholash orqali talaba faqat o'z xatolarini tan olish bilan kifoyalanmay, balki ularni bartaraf etish yo'llarini ham ishlab chiqadi. Natijada mustaqil o'rganishga bo'lgan motivatsiya ortadi. Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, reflektiv yondashuv asosida o'qitilgan talabalar oddiy so'z yodlash usuliga qaraganda tezroq rivojlanadi. Masalan, eksperimental guruhlarda 12 haftalik tajribadan so'ng talabalarning lug'aviy bilim darajasi nazorat guruhiga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo'ldi. Bu esa reflektiv metodlarning samarali ekanini tasdiqlaydi. Bundan tashqari, talabalar so'zlarni faqat izolyatsiyada emas, balki turli matn, suhbat va vaziyatlarda qo'llashga o'rgandilar. Shu tariqa refleksiya ularda nafaqat leksik kompetensiyani, balki muloqotga kirishish qobiliyatini ham rivojlantirdi.

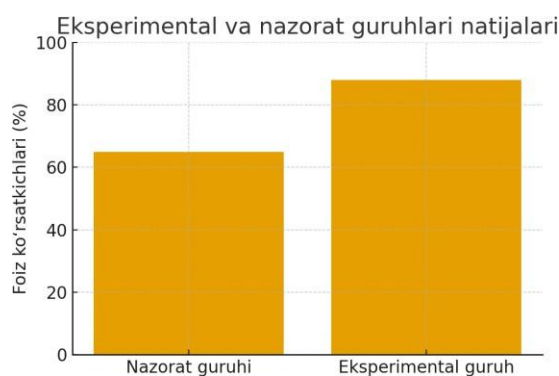
Amaliy tadqiqotlarda kuzatilgan natijalar shuni ko'rsatadiki, reflektiv yondashuv lug'at boyligini kengaytirishda samarali usuldir. Tadqiqot davomida talabalarning

lugʻaviy bilimlarini baholash uchun Vocabulary Size Test va Collocation Testdan foydalanildi. Shuningdek, talabalarga muntazam ravishda reflektiv kundaliklar topshirildi, unda ular har hafta oʻzlari oʻrgangan yangi soʻzlarni yozib, ularni ogʻzaki va yozma nutqda qoʻllash misollarini keltirishlari talab qilindi.

Masalan, 12 haftalik tajriba davomida eksperimental guruh talabalari nazorat guruhiga nisbatan 23% yuqori natijaga erishdilar. Bunda ular faqat yodlash mashqlarigagina emas, balki peer-assessment (juftlikda bir-birining ishlari ustidan fikr bildirish) va self-assessment (oʻzini baholash varaqalari) orqali ham faoliyat olib bordilar. Shu jarayonda talabalarning xatolari koʻrib chiqilib, ular real kommunikativ vaziyatlarda toʻgʻri soʻz tanlashga oʻrgatildi.

Natijalar shuni koʻrsatdiki, reflektiv metodlardan foydalangan talabalar soʻzlarni tezroq eslab qolish va ularni kontekstda samarali qoʻllash imkoniyatiga ega boʻldilar. Shuningdek, talabalar refleksiya orqali oʻz bilimlarini faqat eslab qolish emas, balki tahlil qilish, chuqur anglash va metakognitiv koʻnikmalarini rivojlantirish malakasini shakllantirdilar. Bu esa lugʻat boyligini kengaytirish bilan birga, ularning mustaqil oʻrganish motivatsiyasini ham kuchaytirdi.

1- rasm. Eksperimental va nazorat guruhlar natijalari taqqoslanishi.

Xulosa

Reflektiv yondashuv boʻlajak chet tili oʻqituvchilarida leksik kompetensiyani shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu metod talabalarda oʻz oʻquv faoliyati ustidan nazoratni kuchaytiradi, bilimlarni faqat yodlab olish emas, balki ularni anglash, tahlil qilish va qoʻllash imkonini beradi. Reflektiv topshiriqlar jarayonida talaba oʻzining oʻquv natijalarini baholaydi, xatolarini tahlil qiladi va keyingi bosqichlarda qanday strategiyalarni qoʻllash kerakligini belgilaydi.

Reflektiv yondashuvning eng katta afzalligi shundaki, u metakognitiv koʻnikmalarni rivojlantiradi. Bunday koʻnikmalar talabalarga oʻz bilim olish jarayonini ongli boshqarish, samarali strategiyalarni tanlash va vaqtni toʻgʻri taqsimlash imkonini beradi. Shu orqali talabalar mustaqil oʻrganishga boʻlgan ehtiyojni sezaдилar va shaxsiy rivojlanish yoʻnalishlarini aniqlaydilar. Bu, oʻz navbatida, leksik kompetensiyaning sifat jihatdan chuqurroq rivojlanishiga olib keladi.

Shuningdek, reflektiv metodlar talabalarning lugʻat boyligini kengaytirishda ham samarali ekanligi isbotlandi. Talabalar refleksiya orqali oʻzlarining yangi oʻrgangan soʻzlarini kontekstda qoʻllashni mashq qiladilar, ularning semantik jihatlarini chuqurroq anglaydilar va nutqiy vaziyatlarda toʻgʻri ishlatishga oʻrganadilar. Bunday jarayon lugʻatning passiv qatlamidan faol qatlamga oʻtishini tezlashtiradi. Kelgusida ushbu metodlarni raqamli platformalar bilan uygʻunlashtirish samaradorlikni yanada oshirishi mumkin. Masalan:

- Elektron portfoliolar – talabalarning reflektiv kundaliklarini tizimli tarzda saqlash va ularni oʻz rivojlanishini vizual tarzda kuzatish imkonini beradi;
- Bloglar – talabalar uchun hamkorlikda fikr almashish, oʻzaro baholash va soʻz boyligini kengaytirishda samarali vosita boʻlishi mumkin;
- Mobil ilovalar – muntazam reflektiv mashqlar, testlar va avtomatik baholash orqali oʻquv jarayonini yanada qulay qiladi.

Xulosa qilib aytganda, reflektiv yondashuv nafaqat boʻlajak chet tili oʻqituvchilarining lugʻaviy bilimlarini boyitadi, balki ularning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga ham katta hissa qoʻshadi.

Adabiyotlar:

1. Benson, P. Teaching and Researching Autonomy. London: Routledge, 2011.
2. Brown, H.D. Principles of Language Learning and Teaching. New York: Pearson Education, 2007.
3. Cameron, L. Teaching Languages to Young Learners. Oxford: OUP, 2003.
4. Coiro, J. Understanding and Fostering Online Reading Comprehension. Reading Teacher, 2009.
5. Dewey, J. How We Think. Boston: D.C. Heath & Co., 1933.
6. Ellis, R. The Study of Second Language Acquisition. Oxford: OUP, 2008.
7. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. London: Longman, 2007.
8. Jalolov, J. Chet til oʻqitish metodikasi. Toshkent: Oʻqituvchi, 2012.
9. Kolb, D. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. New Jersey: Prentice Hall, 1984.
10. Little, D. Learner Autonomy and Second/Foreign Language Learning. Dublin: Authentik, 1991.
11. Mahkamova, D. Ingliz tilini oʻqitishda zamonaviy metodlar. Toshkent: Fan, 2020.
12. Nation, I.S.P. Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge: CUP, 2001.
13. Oxford, R. Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know. New York: Newbury House, 1990.

14. Richards, J.C., & Rodgers, T. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: CUP, 2014.
15. Schmitt, N. Vocabulary in Language Teaching. Cambridge: CUP, 2000.
16. Schön, D. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. New York: Basic Books, 1983.
17. Thornbury, S. How to Teach Vocabulary. Pearson Longman, 2002.
18. To‘raqulov, A. Kommunikativ yondashuv asosida chet tilini o‘qitish metodikasi. Samarqand, 2019.
19. Wenden, A. Learner Strategies for Learner Autonomy. London: Prentice Hall, 1991.
20. Willis, J. A Framework for Task-Based Learning. Harlow: Longman, 1996.